



**Жорнокуй Юрій,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету
внутрішніх справ
Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9669-6062>**

УДК 347.122(477)

DOI: <https://doi.org/10.69724/2786-8834-2024-3-3-98-112>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

Жорнокуй Юрій. Порівняльний аналіз правосуб'єктності юридичної особи та штучного інтелекту у контексті впливу на корпоративне управління

Анотація

У статті здійснено порівняльний аналіз правової доктрини щодо наділення юридичної особистості правосуб'єктністю як одним з елементів її правової характеристики. Основний наголос зроблено на останніх дослідженнях щодо можливості існування правосуб'єктності у штучного інтелекту. Доведено, що використання у правозастосуванні та доктрині конструкції штучного інтелекту ще не є свідченням доцільності негайного наділення її правосуб'єктністю. Обґрунтовано, що навіть сьогодні, порівняно з конструкцією юридичної особи, це питання є досить складним і проблематичним для вирішення, що і є однією з головних причин невизнання за штучним інтелектом законності набуття правосуб'єктності, поруч з фізичними та юридичними особами як самостійними учасниками корпоративних правовідносин. Зауважується, що штучний інтелект на сьогодні — одна з найбільш важливих передових технологій сучасності, проте він є системою, яка лише імітує розумову поведінку людини. Звертається увага, що технології штучного інтелекту активно застосовуються в рамках корпоративного управління, проте на сьогодні відсутні загально визнані механізми відповідного застосування. З метою попередження ризиків, які можуть бути у сфері корпоративного управління при застосуванні технологій штучного інтелекту, запропоновано напрацювати механізми покладення на корпорації обов'язку з розробки внутрішніх актів, які б регулювали вплив штучного інтелекту на прийняття рішень членами органів таких юридичних осіб; на законодавчому рівні окреслити межі застосування технологій штучного інтелекту під час прийняття рішень членами органів корпорації; напрацювати норми, які б закріпили підзвітність систем штучного інтелекту (наприклад, їх розробнику, юридичній особі, яка має права щодо такої системи тощо) та встановили механізм відповідальності за завдання шкоди системами штучного інтелекту.

Ключові слова: юридична особа, фізична особа, штучний інтелект, правосуб'єктність, корпорація, корпоративне управління, член органу, технологія.

Постановка проблеми

Суспільство за час свого існування пройшло чимало етапів розвитку, на яких поставали різні виклики як соціального, так і економічного та правового характеру. Проте на сьогодні маємо новий виток подій, пов'язаний з активним залученням систем штучного інтелекту (далі – ШІ) до створення нових об'єктів, генерування ідей (проектів), допомоги у збиранні, аналізі та генеруванні інформації (рішень).

Наведене зумовлює новий спектр питань щодо з'ясування самої сутності ШІ, визначення його статусу або режиму (з розподілом прав та обов'язків між його розробниками, користувачами та самим ШІ (у разі надання йому правосуб'єктності)). При цьому, обговорюючи таку проблематику, науковці майже щоразу порівнюють його з юридичними особами (корпораціями) як штучними (неприродними) утвореннями.

Прагнучи наділити системи ШІ хоча б якимись елементами правосуб'єктності, сучасна правова наука майже осторонь залишає питання їх впливу (участі, використання) на осіб, які беруть участь у прийнятті корпоративних рішень. Активне ж використання систем ШІ під час генерування таких рішень свідчить про дедалі більше їх залучення до корпоративного управління. Проте на сьогодні не існує відповіді на питання стосовно ролі ШІ в рамках такого управління та правових наслідків від корпоративних рішень, згенерованих ШІ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання щодо використання систем ШІ досліджуються науковцями різних країн (О. Баранов, Є. Мічурін, Armour J., Sh. Bayern, S. Chesterman, H. Eidenmüller, V. Kurki, M. Laukyte, S. Raskulla, S. Solaiman та інші). Основний наголос, який зроблено сьогодні, стосується загальних підходів до розуміння сутності відповідної конструкції (наділення правосуб'єктністю чи поширення режиму особливого об'єкта цивільних прав), її порівняльної характеристики з юридичними особами як штучними (неприродними) особами та можливості використання технологій ШІ в рамках корпоративних правовідносин тощо.

На жаль, українська юриспруденція на сьогодні недостатньо повно та глибоко вивчає питання впливу ШІ на систему цивільно-правових зв'язків, у т. ч. на систему корпоративного управління. Крім того, незважаючи на численні наукові здобутки у світовій юридичній науці, ця проблематика не втратила своєї актуальності, а окремі її аспекти, як-от наділення ШІ правосуб'єктністю, визнання за ним окремих прав та обов'язків, генерування корпоративних рішень ШІ, відповідальність за їх прийняття та інші у правових реаліях не отримали ґрунтового науково-теоретичного дослідження.

Формулювання мети статті

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану правової доктрини щодо з'ясування проблемних аспектів наділення ШІ правосуб'єктністю в контексті порівняння його з конструкцією юридичної особи та проблематики впливу ШІ на механізм корпоративного управління.

Викладення основного матеріалу

Сучасний соціальний та економічний поступ людства свідчить про значний розвиток комп'ютерних програм, які супроводжують суспільство майже в усіх сферах його існування. На сьогодні найбільш відчутним є застосування систем ШІ в площині інтелектуальної та інноваційної діяльності як основних рушіїв розвитку духовного та інтелектуального потенціалу людської спільноти. Проте відповідні системи все більше проникають і в інші сфери економічної та управлінської діяльності, що пов'язано з потребою збирання, обробки та аналізу значного масиву інформації, яка може вплинути на прийняття юридично значущих рішень учасниками економічного обороту. Напряму такий стан справ стосується й відносин корпоративного управління.

Активне використання систем ШІ в управлінській діяльності та генерування ними, в ряді випадків, рішень, які сьогодні, приймаються все ж таки людьми (проте під впливом відповідних систем), ставить питання про можливість їх наділення окремими елементами правосуб'єктності. Відповідні обставини викликали активну дискусію в наукових колах щодо визнання за ШІ специфічного суб'єкта правовідносин¹ або поширення на нього правового режиму об'єкта. Саме останній підхід на сьогодні отримав найбільшу аргументацію.

Під час вирішення питання щодо юридичної особистості ШІ, в наукових правових дослідженнях його часто порівнюють з юридичними особами (корпораціями). Прихильники наділення ШІ елементами правосуб'єктності наголошують на порівняльному аналізі певних дотичних елементів між вказаними категоріями, оскільки і юридична особа, і ШІ не є природними утвореннями. При цьому ШІ має основні характеристики як з моделі штучного, так і з моделі реального існування. Застерігається, що ШІ може бути доволі автономним щодо корпорації².

При цьому варто звернути увагу на саму правову особистість учасників цивільного обороту. Так, у його межах люди отримали статус фізичних осіб, а організації (об'єднання людей та/або майна) – становище юридичних осіб. Проте, що таке

¹ Усе яскравіше лунають пропозиції про доречність роботи з наголосом на двох основних підходах до розуміння статусу ШІ – як квазіфізичної особи та квазіюридичної особи // Ульянова Г. О. Цивільне право та штучний інтелект: актуальні питання майбутнього взаємовпливу. *Цивільне право України: погляд у майбутнє* : збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнецової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса : Юридика, 2024. С. 501. Проте якщо стосовно поширення на ШІ концепції «еквівалента фізичної особи» існує застереження про недостатність аргументів на її користь, то нічого не заважає визнати роботів зі ШІ квазіюридичною особою // Харитонов Є. О., Харитонova О. І. До проблеми цивільної правосуб'єктності роботів. Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 листоп. 2018 р.) / упоряд. : В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ : Політехніка, 2018. С. 45.

² Raskulla S. Hybrid theory of corporate legal personhood and its application to artificial intelligence. *Social Sciences*. 2023. Vol. 3. Issue 5. p. 1. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s43545-023-00667-x> (дата звернення: 16.02.2024).

юридична особа – це доволі широка дискусія з численними підходами, а її правосуб'єктність ґрунтується на філософському функціоналізмі³.

Статус особи також поширюється на різні організаційно-правові форми юридичних осіб, які діють в економічній, соціальной чи релігійній сфері, оскільки вони використовуються для досягнення людських інтересів, покладаючись з цією метою на когнітивні навички своїх представників.

Сутність юридичної особи полягає в тому, що: 1) вона здатна знати та здійснювати свої права як юридичний агент, і 2) на неї поширюються юридичні санкції, які, зазвичай, застосовуються до людей⁴. При цьому під час аргументації щодо правосуб'єктності юридичної особи за основу беруться два основні теорії – теорія штучного суб'єкта (фікції)⁵ та теорія реального суб'єкта (реалістична теорія, або теорія незалежної особистості)⁶7.

Говорячи про юридичну особистість, учасникам цивільного обороту варто пам'ятати про те, як відповісти на питання про існування у них свідомості як можливості до власного волевиявлення та, відповідно, правосуб'єктності. Однак, якщо з фізичними та юридичними особами більш-менш усе зрозуміло – перші як особи реально існуючі мають власну свідомість і здатні до вчинення дій (утримання від цього), що породжують різні правові наслідки; другі – набувають цивільних прав і виконують обов'язки через свої органи або представників, то із системами ШІ в контексті такого питання існує певна проблематика. Відповідно й постають питання щодо існування у ШІ свідомості та, відповідно, можливості наділення його правосуб'єктністю.

Стосовно першого питання зазначимо, що існують дві протилежні позиції, за якими: а) ШІ функціонує на рівні свідомості, навіть якщо він успішно імітує

³ Bryson J. J., Diamantis M. E., Grant T. D. Of, for, and by the people: the legal lacuna of synthetic persons. *Artificial Intelligence and Law*. 2017. Issue 3. p. 278, 282.

Огляд існуючих підходів до розуміння категорії «юридична особа» більш детально див.: Борисова В. І. Теорії сутності юридичної особи: історія і сучасність. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 4. С. 117–130; Спасибо-Фатєєва І. В. Поняття юридичної особи в праві України: ознаки, теорії, доктрини, правосуб'єктність. *Цивілістична платформа*. 2024. № 2. С. 7–44; Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків: Право, 2017. С. 131–132. 808 с.

⁴ Solaiman S. M. Legal personality of robots, corporations, idols and chimpanzees: a quest for legitimacy. *Artificial Intelligence and Law*. 2017. Issue 25 (2). p. 167–174.

⁵ Особливе обґрунтування сутності юридичної особи в її розумінні як фікції отримала теорія контракту (символічна теорія), за якою корпорація – це сукупність її учасників // Chesterman S. Artificial intelligence and the limits of legal personality. *International & Comparative Law Quarterly*. 2020. Vol. 69. Issue 4. p. 823. Ця теорія свідчить про побудову відносин за принципом «принципал – агент».

⁶ Основу такої моделі становить розуміння корпорації як реально існуючого самостійного суб'єкта, відмінного від суми її учасників, у якій є власні інтереси, наміри, почуття моралі, права та обов'язки. Основу цієї теорії становить твердження, що юридична особа є такою ж реальною, як і фізична особа // Machen A. W. Corporate personality (continued). *Harv Law Rev*. 1911a. 24(5). p. 348. (P. 347–365).

⁷ Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків: Право, 2017. С. 131–133.

її існування, та б) частина систем, які аналізуються, не мають свідомості⁸. Окремі фахівці вважають, що свідомість може бути лакмусовим папірцем щодо володіння моральними правами⁹. В гіршому випадку це визначення є заплутаним і, як наслідок, безглуздим, оскільки визначення самої категорії спричиняє етичні зобов'язання¹⁰. Якби ми могли визначити універсальний показник морального терпіння, він міг би визначити, чи варто і коли нам слід надати роботам правосуб'єктність. У наш час будь-який правдоподібний показник має свідчити проти синтетичної правосуб'єктності – не існує широкого визнання того, що нинішні роботи можуть послідовно відповідати цим показникам.

Щодо правосуб'єктності ШІ, то мінімальне розуміння особи в праві можна визначити так: суб'єкт має правосуб'єктність за законом, якщо існує хоча б одна норма, що наділяє таку особу правом або обов'язком (або можливістю їх набуття). Особлива причина для вивчення питання про те, чи варто визнавати особистостями системи ШІ, полягає не в тому, ким вони є, а в тому, що вони можуть робити. Переважно це формулюється як питання про те, чи може фізична або юридична особа претендувати як власник на роботу (її результат), виконану системою ШІ. Однак в таких дискусіях приховане або явно існує розуміння того, що якби така робота була виконана людиною, то її результат належав би їй.

В юридичній спільноті тривалий час дискутується питання надання юридичним особам правосуб'єктності та визнання того, що дискурс навколо корпоративної правосуб'єктності є надуманим. Саме штучність юридичної особи породила появу аргументів на користь надання правосуб'єктності ШІ як суто синтетичним організаціям, що постає як реальна юридична можливість, яка на сьогодні вивчається країнами Європейського Союзу. Правова система, у разі наділення систем ШІ (фактично роботів) правосуб'єктністю, мала б закріпити конкретні юридичні права й обов'язки, пов'язані з таким визнанням. Якщо цього не відбудеться, то правова система не визнає їх правосуб'єктними утвореннями.

Порівнюючи наділення правосуб'єктністю юридичних осіб та ШІ, варто зауважити на тому, що сучасна доктрина права виходить з наступного:

1) щодо юридичної особи, то її правосуб'єктність, на думку І. В. Спасибо-Фатеевої, означає, що вона має сприйматися як окремий суб'єкт не формально, а насправді. І саме в цьому значущість для юридичної особи правосуб'єктності. Розвиваючи власну позицію, вчена вносить конкретику, зауважуючи, що правосуб'єктність передусім пов'язана з державною реєстрацією юридичної особи, наявністю у неї органів, через які вона може діяти, тобто здійснює свою дієздатність. Інакше вона

⁸ Raskulla S. Hybrid theory of corporate legal personhood and its application to artificial intelligence. *Social Sciences*. 2023. Vol. 3. Issue 5. p. 2. P. 1–14.

⁹ Dennett D. C. The part of cognitive science that is philosophy. *Topics in Cognitive Science*. 2009. Vol. 1 (2). p. 231–236.

¹⁰ Bryson J. J. A role for consciousness in action selection. *International Journal of Machine Consciousness*. 2012. Vol. 4 (2). p. 471–482.

не сприймається як суб'єкт ані тими особами, які об'єдналися, ані зовні, тобто особами, які вступають до правовідносин з юридичною особою¹¹;

2) щодо ШІ існують як спроби обґрунтувати доречність наділення його цивільною правосуб'єктністю (О. А. Баранов¹², М. О. Стефанчук¹³), так висловлені й аргументи проти цього (В. Л. Яроцький¹⁴).

І якщо в питанні про наділення юридичних осіб правосуб'єктністю проблематика полягає лише в тому, мають вони загальну чи спеціальну правосуб'єктність, то щодо ШІ основне питання полягає в тому, чи варто визнавати за відповідними системами особистість і які для цього підстави – інструментальні чи внутрішні¹⁵. Порівняння ШІ з юридичними особами ґрунтується на тому, що волевиявлення та забезпечення діяльності останніх виконують їх органи. Для ШІ такими «органами» фактично є комп'ютерні системи, які мають запропоновані алгоритми¹⁶.

Порівнюючи юридичну особу та ШІ в контексті наділення їх правосуб'єктністю, варто взяти до уваги те, що питання особистості є подвійним, оскільки зміст цього статусу має певний спектр. Залишивши на час ідею про те, що система ШІ може заслуговувати визнання як особистості, рішення держави про її надання має ґрунтуватися на правах і обов'язках, які також будуть визнані¹⁷, тобто мова йде про правосуб'єктність, яка має основоположне значення для будь-якої законодавчої системи. Усі інші питання виникають через відсутність відповіді на запитання про те, хто може діяти та хто є суб'єктом прав і обов'язків?

¹¹ Спасибо-Фатєєва І. В. Поняття юридичної особи в праві України: ознаки, теорії, доктрини, правосуб'єктність. *Цивілістична платформа*. 2024. №2. С. 24.

¹² Баранов О. А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки правового регулювання. *IT-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні* : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 17 листоп. 2017 р.). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 18–42.

¹³ Стефанчук М. О. Теоретичні засади цивільної правосуб'єктності фізичних осіб та особливості її здійснення : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2020. 40 с.

¹⁴ Яроцький В. Л. Вплив цифровізації на окремі сфери цивільно-правового регулювання. *Цивільне право України: погляд у майбутнє* : збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнєцової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса : Юридика, 2024. С. 605.

¹⁵ Аргументи зазвичай формулюються в інструментальних термінах і порівнюються з найбільш поширеною юридичною особою – корпорацією. Проте в багатьох з цих аргументів (в їх ілюстраціях і прикладах) прихована ідея про те, що у міру того, як системи ШІ наближаються до точки «не відмінності» від людей, вони повинні мати право на статус, порівняний з природною особою // Chesterman S. Artificial intelligence and the limits of legal personality. *International & Comparative Law Quarterly*. 2020. Vol. 69. Issue 4. P. 819–844.

¹⁶ Putriyanti Erma Defiana, Rumainur Rumainur, Rara Nadia. Artificial intelligence: legal status and development in the establishment of regulatory: *Changing of Law: Business Law, Local Wisdom and Tourism Industry*. Proceedings of the International Conference (ICCLB 2023). 31 Decemder 2023. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/iclb-23/125996673> (дата звернення: 11.04.2024).

¹⁷ Chesterman S. Artificial intelligence and the limits of legal personality. *International & Comparative Law Quarterly*. 2020. Vol. 69. Issue 4. P. 819–844.

Якщо вести мову про юридичну особу, то відповідно до ст. 92 ЦК України для її волевиявлення та забезпечення функціонування створюються спеціальні органи, які представляють її у цивільному обороті. Проте, як зазначається в доктрині, по суті такими ж органами для ШІ є комп'ютерні пристрої, які мають запропоновані алгоритми¹⁸. Отже, й заперечення щодо неможливості визнання ШІ суб'єктом права ґрунтуються на тому, що він не має здібностей, які характерні лише для фізичних осіб (розумова діяльність, мислення, творчість тощо). Однак таких здібностей не має і юридична особа, яка, незважаючи на це, визнається на національному та міжнародному рівнях суб'єктом права (іноді в різних формах – компанія, корпорація тощо). При цьому застерігається, що здібності ШІ є ширшими, ніж у юридичної особи, оскільки ШІ має закладені алгоритми, відповідно до яких може приймати рішення без участі фізичної особи, тоді як у юридичної особи такі властивості відсутні¹⁹. Наведений підхід став основою для твердження, що *потенційним суб'єктом* цивільних відносин може бути робот, інтегрований із загальним ШІ, який має можливість самостійно розв'язувати складні інтелектуальні завдання²⁰.

У теоретичній площині порівняння ШІ та юридичної особи ґрунтується передусім на їх відмінності від фізичної особи – відсутності розумових та емоційних здібностей. Головна ідея застосування ШІ полягає в заміні неефективної інтелектуальної праці людини в контексті певного діапазону діяльності²¹ та потребі у прийнятті безпомилкових рішень, поява яких зумовлена існуванням цивілізаційних когнітивних суперечностей людства²².

У практичній же площині переважна частина правових систем формами юридичних особистостей визнають природну (біологічну) й юридичну. Люди як природні (біологічні) істоти набувають статусу юридичної особистості – фізичної особи, з факту свого реального існування (ст. 24 ЦК України). Юридичні особи, навпаки, не є людьми, але закон надає їм певні права та обов'язки (ст. 80, 91, 92, 94 ЦК України). Розвиваючи наведені законодавчі положення, можна навести твердження про те, що юридичні особи – це, наприклад, такі суб'єкти, як організації

¹⁸ Putriyanti Erma Defiana, Rumainur Romainur, Rara Nadia. Artificial Intelligence: Legal Status and Development in the Establishment of Regulatory: *Changing of Law: Business Law, Local Wisdom and Tourism Industry: Proceedings of the International Conference (ICCLB 2023)*. 31 Decemder 2023. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icclb-23/125996673> (дата звернення: 11.04.2024).

¹⁹ Ульянова Г. О. Цивільне право та штучний інтелект: актуальні питання майбутнього взаємовпливу. *Цивільне право України: погляд у майбутнє* : збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнецової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса : Юридика, 2024. С. 503; Raskulla S. Hybrid theory of corporate legal personhood and its application to artificial intelligence. *Social Sciences*. 2023. Vol. 3. Issue 5. p. 1.

²⁰ Nekit K., Tokareva V., Zubar V. Artificial intelligence as a potential subject of property and intellectual property relations. *Jus Humani Law Journal*. 2020. Vol. 9 (1). P. 231–250.

²¹ Баранов О. А. Визначення терміна «штучний інтелект». *Інформація і право*. 2023. № 1 (44). С. 33.

²² Баранов О. А. Трансформація: соціальна & цифрова & правова : монографія у 3 т. Т. 1. Порятуюнок цивілізації: економіка. Одеса : Гельветика, 2022. 272 с.

чи корпорації, яким людьми «штучно» надано титул юридичної особистості, щоб дозволити цим суб'єктам існувати та здійснювати свої права та обов'язки в правовій площині: укладати контракти, мати власність, подавати позови до суду чи щось інше²³.

У разі, якщо правова система наділяє юридичну особу правами й обов'язками, вона вважає за доцільне поширювати на неї статус особи, що по суті є правовою фікцією, яку правові системи використовують незалежно від того, чи дійсно суб'єкт є особою. Застосування до правосуб'єктності конструкції «фікція» не означає, що вона не має реальних наслідків. Навпаки, мета наділення суб'єкта правосуб'єктністю полягає в тому, щоб дати йому можливість певним чином впливати на правову систему й піддаватися конкретному впливу з її боку.

Проте не всі фахівці вважають, що наділення правами та обов'язками є необхідною умовою правосуб'єктності²⁴, оскільки саме по собі визнання відповідного стану ще не означає «суб'єктність» у цивільному праві. Отже, й наявність у систем ШІ розвинутих когнітивних можливостей не може визнаватися вирішальним фактором. Певними такими можливостями, іноді кращими за можливості існуючих систем ШІ, фактично володіють й інші об'єкти (наприклад, тварини), і це не свідчить про необхідність визнання за ними правосуб'єктності²⁵.

Ми вже звертали увагу на те, що в разі, якщо визначати правосуб'єктність лише через наділення будь-якої особи (у т. ч. й штучної) суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, то варто застерегти щодо потенційного існування т. зв. «електронної правосуб'єктності»²⁶, оскільки:

1) правосуб'єктність – штучне явище, що виникає в результаті рішення правової системи визнати її наявність у конкретного суб'єкта (правосуб'єктність – фіктивний статус, що може бути наданий законом, якщо це відповідає його меті);

2) якщо правосуб'єктність – це сукупність прав та обов'язків, то вона є подільною (юридичні особистості не обов'язково повинні мати однаковий набір прав та обов'язків навіть в рамках однієї й тієї ж правової системи);

3) правосуб'єктність особи, навіть якщо вона зумовлює наявність у суб'єкта широкого кола прав і обов'язків, не обов'язково викликає ефективну його взаємодію з правовою системою (права і обов'язки, які юридична особистість може мати по закону, можуть не відповідати тим правам, якими вона фактично володіє).

²³ Kerikmäe T., Mürsepp P., Pihl H. M., Hamulák O., Kocharyan H. Legal Person or Agenthood of Artificial intelligence technologies. *Acta Baltica Historiae et Philosophiae scientiarum*. 2020. Vol. 8, no. 2. p. 80–81. (P. 73–92.)

²⁴ Kurki V. A. A theory of legal personhood. Oxford University Press, Oxford. 2019. p. 67–68. (202 p.)

²⁵ Novelli C., Bongiovanni G., Sartor G. A conceptual framework for legal personality and its application to AI. *Jurisprudence*. 2022. Vol. 13. № 2. p. 208–211. (P. 194–219).

²⁶ Жорнокуй Ю. М. Юридична особа vs штучний інтелект: проблематика визнання правосуб'єктності. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 94.

Варто пам'ятати, що правосуб'єктність надається за рішенням правової системи (держави) про її визнання за конкретною групою осібностей. Це рішення може (але не обов'язково) ґрунтуватися на статусі робіт як осібностей, оскільки правосуб'єктність є достатньо еластичною категорією. Спектр осібностей, яким система може надати правосуб'єктність, є доволі широким. Отже, проблематика з'ясування питання про правосуб'єктність ШІ потребує визначення механізму для кращого опису юридичної осібності: 1) теорія штучної осібності; 2) теорія реально існуючого суб'єкта; 3) гібридна теорія (поєднує елементи перших двох). Відповідь на це питання дасть можливість установити окремі ключові характеристики – автономію, адаптивність і штучність²⁷. При цьому варто пам'ятати, що однією з головних проблем щодо надання права юридичної осібності ШІ є те, що системою можуть зловживати люди, які прагнуть полегшити собі відповідальності та використовувати для цього конструкцію ШІ, що напряму стосується питань як генерування корпоративних рішень безпосередньо, так і корпоративного управління загалом.

Застосування систем ШІ в підприємницькій діяльності надає значні переваги у покращенні умов збирання та аналізу економічної та аналітичної інформації, а також впливає на ефективності прийнятих рішень. Однак для того, щоб юридичні особи (корпорації) могли повною мірою використати переваги ШІ, важливо застосовувати ефективне корпоративне управління, що міститиме етичні принципи та вирішуватиме соціальні проблеми.

Сучасний стан дослідження проблематики використання ШІ в механізмі корпоративного управління свідчить, що ШІ – це *система, яка лише імітує розумну поведінку людини*. Незважаючи на численність визначень ШІ, всі вони зводяться до того, що: 1) системи можуть думати, як це роблять люди; 2) системи можуть діяти так само, як люди; 3) системи можуть думати раціонально; 4) системи можуть діяти раціонально²⁸. Отже, оскільки ШІ є однією з найбільш важливих передових технологій сучасності, він також може покращити функціонування юридичних осіб у сфері корпоративного управління. Постає питання: як технології ШІ можуть застосовуватися при проведенні засідань органів корпорації та генеруванні рішень, прийнятих на них?

Світова практика свідчить про випадки, коли директори-люди приймали рішення про делегування частини повноважень та відповідальності системам ШІ²⁹.

²⁷ Більш детально див.: Жорнокуй Ю. М. Юридична особа vs штучний інтелект: проблематика визнання правосуб'єктності. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 95.

²⁸ Joost N. Kok, Egbert J. W. Boers, Walter A. Kusters, Peter van der Putten. Artificial Intelligence: Definition, Trends Techniques. *Knowledge for Sustainable Development: an Insight into the Encyclopedia of Life Support Systems*. Publishers, Oxford, UK, 2002. Vol. 1. p. 1095–1107.

²⁹ Так, у 2014 році було оголошено, що гонконгська венчурна компанія призначила до своєї ради директорів комп'ютерну програму під назвою Vital // Wile R. A Venture Capital Firm Just Named an AI-Algorithm to Its Board of Directors. *Business Insider*. 13 May 2014. <https://www.businessinsider.com/vital-named-to-board-2014-5> (дата звернення: 21.03.2024).

Проте сучасний стан правозастосування свідчить про те, що переважна більшість норм іноземного законодавства щодо забезпечення корпоративних праввідносин закріплює норми, за якими такі директори не можуть повністю зняти з себе відповідальність у сфері корпоративного управління. У більшості юрисдикцій встановлено, що такими директорами мають бути фізичні особи³⁰.

Враховуючи те, що корпорації – це юридичні особи, які відокремлені та відрізняються від учасників і менеджерів, вони є самостійними, можуть мати майно, подавати позови і бути відповідачем, самостійно відповідають за своїми зобов'язаннями та існують відокремлено від фізичних осіб, виникає питання: якою буде роль ШІ, якщо він буде використаний під час генерування та прийняття рішень органами управління корпоративних організацій.

На сьогодні правова доктрина та правозастосовна практика виходять з того, що загальновизнаним є підхід, за яким саме члени органів корпорації приймають рішення, а ШІ використовується виключно для підтримки людського потенціалу (наприклад, узагальнення інформації при прийнятті рішень або допомога при створенні нових речей). В системах такого типу люди, як і раніше, приймають рішення; проте ШІ допомагає їм вирішувати питання невизначеності³¹.

Питання про використання ШІ у своїй підприємницькій діяльності корпорації мають вирішити у контексті аналізу інформації, тенденцій розвитку певних галузей, процесу прийняття рішень і прибутковості. При цьому ШІ показує їх реальний потенціал і намагається згенерувати оптимальні рішення для вирішення проблем в системі корпоративного управління, виявляє сумнівні бізнес-пропозиції та сумнівні стратегії у сфері управління, зменшуючи процент збиткових правочинів корпорації³². Важливо, щоб посадові особи корпорацій мали загальне уявлення про технології ШІ, можливості їх потенційного застосування та ризики, що можуть виникнути у зв'язку з використанням такої технології. Це може зумовити потребу в додатковому або спеціалізованому їх навчанні.

Посадові особи корпорацій мають усвідомлювати існування ризику втратити контроль за рішеннями, згенерованими ШІ, неправильним використанням відо-

³⁰ Хоча застерігається, що існуючі лазівки в законі США про комерційні організації можуть бути використані для створення корпорацій з обмеженою відповідальністю, взагалі без участі людей // Bayern Sh. Of bitcoins, independently wealthy software, and the zero-member LLC. *Northwestern Law Review*. 2014. Vol. 108. P. 1485–1500. Це створює дещо викривлену інтерпретацію цього закону: фізична особа створює корпорацію, реєструє систему ШІ як члена, а потім йде у відставку // Bayern Sh. The implications of modern business-entity law for the regulation of autonomous systems. *Stanford Technology Law Review*. 2015. Vol. 19. p. 101. Наведені обставини ще більш риторично ставлять питання про доцільність наділення ШІ правосуб'єктністю в майбутньому.

³¹ Існує підхід, за яким ШІ може як підтримати, так і замінити людину під час прийняття рішень, особливо в умовах невизначеності // Möslin F. Robots in the boardroom: artificial intelligence and corporate law. *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence* / Edited by W. Barfield and U. Pagallo, 2018. p. 649–670.

³² De Almeida P. G. R., dos Santos C. D., Farias J. S. Artificial intelligence regulation: a framework for governance. *Ethics and Information Technology*. 2021. Vol. 23. P. 505–525.

мостей або створення нових соціальних або економічних проблем, наслідком чого може бути порушення конфіденційності або шкода, завдана рішеннями, запропонованими ШІ до прийняття самими органами такої юридично особи. Варто забезпечити, щоб остаточні рішення завжди приймалися людьми, які відповідають за їх наслідки. Такі органи, як рада директорів, наглядова рада або виконавчий орган повинні знати про такі проблеми з метою їх недопущення.

При цьому використання технології ШІ – це лише один зріз проблеми. Проблематика полягає також в інформації, якої потребує ШІ. Корпорації мають збирати та обробляти саме ту інформацію, яка є необхідною для ефективної роботи ШІ. Проте й це ще не все, оскільки варто зрозуміти, у який спосіб її використовувати для вирішення конкретних проблем. Така інформація має бути корисною для прийняття обґрунтованих рішень. Члени органів управління також мають розуміти потенційні ризики, пов'язані з використанням ШІ (наприклад, безпека відомостей про корпорацію або конфіденційність інформації про її діяльність). На таких осіб має покладатися обов'язок із забезпечення напрацювання політики та процедур з мінімізації цих ризиків.

Процес прийняття рішень вимагає значного обсягу інформації; чим складніше завдання, тим більший обсяг інформації та алгоритмів ШІ потрібен; це проявляється в тому, що ШІ розділяє великі обсяги інформації на невеликі фрагменти, полегшуючи прийняття рішень відповідно до існуючих умов³³. Отже, ШІ може використовуватися в інтерактивному режимі керівництвом корпорацій з метою обробки значних масивів інформації, необхідних для прийняття рішень органами таких організацій. Таким чином, ШІ забезпечує технологічну підтримку органам корпоративної організації. Найбільшим внеском ШІ є те, що використання таких інструментів і методів, як символічна логіка, штучні нейронні мережі, еволюційні розрахунки, інтелектуальні агенти, моделі ймовірного мислення тощо сприяє процесу прийняття рішень людиною – членом органу корпорації. Таким чином, ШІ міг би підтримувати корпорації, «взявши на себе відповідальність» на певних рівнях корпоративного управління.

ШІ в корпораціях – це тип ролі ШІ, що має обмежені можливості, порівняно з іншими типами моделей ШІ, і не має автономності; тому він має меншу користь, ніж інші моделі ШІ³⁴. В такій системі ШІ люди, як і раніше, є тими, хто приймає рішення. Натомість системи ШІ підтримують і допомагають людям їх приймати.

Як результат проведеного аналізу вважаємо, що застосування систем ШІ в рамках генерування та прийняття рішень у сфері корпоративного управління має як переваги, так і недоліки, а саме:

³³ Agrawal A., Gans J. S., Goldfarb A. Exploring the impact of artificial intelligence: prediction versus judgment. *Information Economics and Policy*. 2019. Vol. 47. p. 1–6. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167624518301136> (дата звернення: 04.05.2024).

³⁴ Petrin M. Corporate Management in the Age of AI. *Columbia Business Law Review*. 2019. Vol. 3. p. 980.

1) *позитивні ефекти впровадження технологій ШІ в корпорації* полягають у тому, що вони: а) не мають власних інтересів і можуть генерувати рішення без упереджень; б) зменшують ризики, пов'язані з агентськими видатками, оскільки в системі корпоративного управління кожен член органу корпорації контролює іншого; в) можуть аналізувати більше інформації, ніж «люди-директори» та допомагати їм приймати обґрунтовані рішення, а також інформувати про позитивні та негативні наслідки рішень; г) можуть бути використані в корпорації під час відібрання найбільш кваліфікованих кандидатів на посади директорів;

2) *негативні наслідки впровадження технологій ШІ в корпорації* зводяться до того, що: а) рішення, згенеровані системами ШІ, негативно впливають на окремих членів органів корпорації (наприклад, упереджені рішення, у т. ч. у сфері корпоративного управління); б) вони можуть зумовити безробіття в майбутньому, зокрема серед посадових осіб корпорації.

Висновки

Кожна правова система має вирішити, яким особистостям вона надасть правосуб'єктність з урахуванням кінцевої мети, яка при цьому переслідується. Саме основне питання для правової системи щодо правосуб'єктності полягає в тому, сприятиме її надання конкретній особистості досягненню цієї мети чи перешкоджає їй.

Використання у правозастосуванні та доктрині конструкції ШІ ще не є свідченням доцільності негайного наділення її правосуб'єктністю. Навіть сьогодні, порівняно з конструкцією юридичної особи, це питання є досить складним і проблематичним для вирішення. І це є однією з головних причин невизнання за ШІ законності набуття правосуб'єктності, поруч з фізичними та юридичними особами як самостійними учасниками корпоративних правовідносин.

Переважає частина аргументів на користь правосуб'єктності ШІ є досить простою та водночас складною: 1) простою, оскільки на сьогодні відсутня конкретна категорія, яку можна було б виділити для такого визнання; якщо інструментальні причини вимагають визнання в конкретних випадках, то цього можна досягнути, використовуючи існуючі правові форми; 2) складною, оскільки багато з аргументів ґрунтуються на невисловлених припущеннях про майбутній розвиток систем ШІ, для яких особистість буде не лише корисною, а й заслуженою. Принаймні в найближчому майбутньому кращим рішенням буде покладатися на існуючі категорії.

З метою попередження ризиків, які можуть мати місце у сфері корпоративного управління при застосуванні технологій ШІ, необхідно: 1) напрацювати механізми покладення на корпорації обов'язку з розробки внутрішніх актів, які б регулювали вплив ШІ на прийняття рішень членами органів таких юридичних осіб; 2) на законодавчому рівні окреслити межі застосування технологій ШІ під час прийняття рішень членами органів корпорації; 3) напрацювати норми, які б закріпили підзвітність систем ШІ (наприклад, їх розробнику, юридичній особі, яка має права щодо такої системи тощо) та встановили механізм відповідальності за завдання шкоди системами ШІ.

REFERENCES

- Agrawal, A., Gans, J. S. & Goldfarb, A. (2019). Exploring the Impact of Artificial Intelligence: Prediction versus Judgment. *Information Economics and Policy*, 47, 1–6. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167624518301136> (Дата звернення: 04.05.2024).
- Baranov, O. A. (2017, november 17) Internet items and artificial intelligence: sources of legal regulation. *IT-pravo: problemy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini: zbirnyk materialiv II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (p. 18–42). Lviv. Ukraina: NU Lvivska Politekhnikha [in Ukrainian].
- Baranov, O. A. (2022). Transformation: social & digital & legal : monograph (1. Saving civilization: economics); Odesa: Helvetyka [in Ukrainian].
- Baranov, O. A. (2023). Definition of the concept of «artificial intelligence». *Informatsiia i pravo*, 1 (44), 32–49 [in Ukrainian].
- Bayern, Sh. (2014). Of bitcoins, independently wealthy software, and the zero-member LLC. *Northwestern Law Review*, 108, 1485–1500.
- Bayern, Sh. (2015). The implications of modern business-entity law for the regulation of autonomous systems. *Stanford Technology Law Review*, 19, 93–112.
- Borysova, V. I. (2001). Theories of a legal entity's essence: history and present time. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy* 4, 7–44 [in Ukrainian].
- Bryson, J. J. (2012). A role for consciousness in action selection. *International Journal of Machine Consciousness*, 4 (2), 471–482.
- Bryson, J. J., Diamantis, M. E. & Grant, T. D. (2017). Of, for, and by the people: the legal lacuna of synthetic persons. *Artificial Intelligence and Law*, 3, 273–291.
- Chesterman, S. (2020). Artificial intelligence and the limits of legal personality. *International & Comparative Law Quarterly*, 69 (4), 819–844.
- De Almeida P. G. R., dos Santos C. D. & Farias J. S. (2021). Artificial intelligence regulation: A framework for governance. *Ethics and Information Technology*, 23, 505–525.
- Dennett, D. C. (2009) The part of cognitive science that is philosophy. *Topics in Cognitive Science*, 1 (2), 231–236.
- Joost N. Kok, Egbert J. W. Boers, Walter A. & Kusters, Peter van der Putten. (2002). Artificial Intelligence: Definition, Trends Techniques. *Knowledge for Sustainable Development: an Insight into the Encyclopedia of Life Support Systems*. Publishers, Oxford, UK, 1, 1095–1107.
- Kerikmäe, T., Mььrsepp, P., Pihl, H. M., Наму□6к, O. & Kocharyan, H. (2020) Legal Person or Agenthood of Artificial intelligence technologies. *Acta Baltica Historiae et Philosophiae scientiarum*, 8 (2) 73–92.
- Kharytonov, Ye. & Kharytonova, O. (2018, november 29). On the problem of civil legal personality of robot devices: Internet items: problems of legal regulation and implementation : Proceedings of the Scientific and Practical Conference *Materialy nauk.-prakt. konf.* (p. 42–46). Kyiv. Ukraina: Politekhnikha [in Ukrainian].

- Kurki, V. A. (2019) A theory of legal personhood. Oxford University Press, Oxford. 202 p.
- Machen, A. W. (1911a) Corporate personality (continued). *Harv Law Rev*, 24(5), 347–365.
- Myslein, F. (2018). Robots in the boardroom: artificial intelligence and corporate law. *Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence* / Edited by W. Barfield & U. Pagallo, 649–670.
- Nekit K., Tokareva, V. & Zubar, V. (2020) Artificial intelligence as a potential subject of property and intellectual property relations. *Jus Humani Law Journal*, 9 (1) 231–250.
- Novelli C., Bongiovanni, G. & Sartor, G. A. (2022). conceptual framework for legal personality and its application to AI. *Jurisprudence*, 13 (2) 194–219.
- Petrin, M. (2019). Corporate Management in the Age of AI. *Columbia Business Law Review*, 3, 965–1030.
- Putriyanti Erma Defiana, Rumainur Rumainur, Rara Nadia. (31 Decemder 2023) Artificial Intelligence: Legal Status and Development in the Establishment of Regulatory: [Conference presentation abstract]. *Changing of Law: Business Law, Local Wisdom and Tourism Industry: Proceedings of the International Conference (ICCLB 2023)*. https://doi.org/10.2991/978-2-38476-180-7_49.
- Raskulla, S. (2023). Hybrid theory of corporate legal personhood and its application to artificial intelligence. *SN Soc Sci* 3, 78. <https://doi.org/10.1007/s43545-023-00667-x>.
- Slipchenko, S. O., Syniehubov, O. V., Kroitor, V. A., et al. (2017). Current problems of civil law and procedure. Zhornokui, Yu. M. & Krasyska L. V. (ed.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Solaiman, S. M. (2017). Legal personality of robots, corporations, idols and chimpanzees: a quest for legitimacy. *Artificial Intelligence and Law*, 25 (2), 155–179.
- Spasybo-Fatyeyeva, I. V. (2024). Concept of a legal entity in Ukrainian law: characteristics, theories, doctrines, legal personality. *Civilisti□na platforma* 2, 7–44 <https://doi.org/10.69724/2786-8834-2024-2-2-7-44> [in Ukrainian].
- Stefanchuk, M. O. (2020). Theoretical principles of civil legal personality of individuals and specific features of its implementation. Extended abstract of Doctor's thesis. Academician F. G. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine. Kyiv <https://stefanchuk.com/wp-content/uploads/2024/03/Stefanchuk-M-aref-doctor.pdf> [in Ukrainian].
- Ulianova, H. O. (2024). Civil law and artificial intelligence: relevant issues of further mutual impact. *Tsyvilne pravo ukraїny: pobliad u maibutnie: zbirnyk naukovykh prats do 70-richchia z dnia narodzhennia Natalii Semenivny Kuznietsovoi*. Odesa: Yurydyka, 494–507 [in Ukrainian].
- Wile, R. (2014 May 13). A Venture Capital Firm Just Named an Algorithm to Its Board of Directors. *Business Insider*. <https://www.businessinsider.com/vital-named-to-board-2014-5> (дата звернення: 21.03.2024).

- Yarotskyi, V. L. (2024). Impact of digitalization on some spheres of civil and legal regulation. *Tsyvylne pravo Ukrainy: pobliad u maibutnie: zbirnyk naukovykh prats do 70-richchia z dnia narodzhennia Natalii Semenivny Kuznietsovoi*. Odesa: Yurydyka, 601–618 [in Ukrainian].
- Zhornokui, Yu. M. (2024). Legal entity vs artificial intelligence: problems of determining legal personality. *European perspective*, 3, 91–97 [in Ukrainian].

Zhornokui Yurii

Doctor in Law, Professor, head of Civil Law and Procedure Department of Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine

Zhornokui Yurii. Comparative Analysis of Legal Personality of a Legal Entity and Artificial Intelligence within the Impact on Corporate Governance

The author of the article has conducted a comparative analysis of the legal doctrine in regard to granting legal personality to a legal entity as one of the elements of its legal characteristics. The main emphasis has been made on the latest research concerning the possibility of the existence of legal personality in artificial intelligence. It has been proved that the use of artificial intelligence construction in legal enforcement and doctrine is not the evidence of the expediency of immediate granting it with legal personality. It has been substantiated that this issue even currently is quite complex and problematic for solving compared to the construction of a legal entity. Thus, it is one of the main reasons for the non-recognition of the legality of acquiring legal personality by artificial intelligence, along with individuals and legal entities, as independent participants of corporate legal relations. It is cautioned that artificial intelligence is one of the most important advanced technologies of the present time, but it is a system that only emits human mental behavior. Particular attention has been paid to the fact that artificial intelligence technologies are actively used in the framework of corporate governance, but there are currently no generally recognized mechanisms for their respective application. In order to prevent the risks that may occur in the field of corporate governance while applying artificial intelligence technologies, the author has suggested to develop mechanisms for imposing corporations with the obligation to develop internal acts that would regulate the impact of artificial intelligence on decision-making by members of such legal entities' bodies; to outline at the legislative level the limits of applying artificial intelligence technologies during decision-making by members of the corporation entities' bodies; to develop regulations that would consolidate the accountability of artificial intelligence systems (for example, to their developer, a legal entity that has the rights to such a system, etc.) and establish a mechanism of responsibility for causing damage by artificial intelligence systems.

Key words: *legal entity, individual, artificial intelligence, legal personality, corporate entity, corporate governance, member of the body, technology.*